

REDACTIONEEL

Herstelrecht na seksueel grensoverschrijdend gedrag

Katrien Lauwaert, Anneke van Hoek & Sanne Verijdt

Een themanummer over herstelrecht na seksueel grensoverschrijdend gedrag zal niemand verbazen. In Vlaanderen en Nederland, net als elders, werden we geconfronteerd met diverse ‘schandalen’ van seksueel grensoverschrijdend gedrag, in de cultuurwereld, in de media, in de kerk, aan universiteiten. MeToo en andere initiatieven hebben ervoor gezorgd dat het taboe rond deze thematiek stilaan wordt doorbroken. Mensen komen naar buiten met hun ervaring en gaan ermee aan de slag. Zij zwengelen bewustwording aan en zetten het thema op de maatschappelijke agenda. Er is meer inzicht gekomen in de enorme impact van seksueel geweld op het slachtoffer en zijn/haar context en het belang van traumasensitieve benaderingen in de omgang met die impact. We zien dat het fenomeen zich voordoet in alle maatschappelijke geleidingen en contexten, de werkvloer is één van die contexten. De discussies over wat strafwaardig seksueel grensoverschrijdend gedrag is, heeft in Vlaanderen en Nederland recent geleid tot (de voorbereiding van) een aanpassing van het seksueel strafrecht, waarbij instemming centraal staat. Actoren binnen en buiten het strafrechtssysteem realiseren zich ook meer en meer dat enkel een strafrechtelijke aanpak tekortschiet. En dan komt ook het herstelrecht in beeld, vooral als een aanvulling op het strafrecht. In Vlaanderen en Nederland is herstelrecht na zedenfeiten een al vele jaren zorgvuldig ontwikkelde praktijk met recentelijk een groeiend aantal aanmeldingen. Internationaal blijft herstelrecht na seksueel grensoverschrijdend gedrag echter controversieel. Vanuit feministische hoek is er veel kritiek op. In Spanje bijvoorbeeld heeft dit geleid tot een wettelijk verbod op de inzet van bemiddeling bij gendergerelateerd geweld tegen vrouwen. En ook in internationale documenten, zoals het *UN handbook for legislation on violence against women*,¹ wordt gesteld dat bemiddeling wettelijk verboden zou moeten zijn, voor en tijdens gerechtelijke procedures, in alle gevallen van geweld tegen vrouwen. Al deze thema’s komen uitgebreider aan bod in de opeenvolgende bijdragen van dit nummer. Daarbij zal het de lezer niet ontgaan dat de klassieke afbakening op ‘zedenfeiten’ wordt afgewisseld met seksueel geweld of de nu vaker gebruikte notie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Die bredere en ook meer subjectief in te vullen afbakening doet recht aan de realiteit van het fenomeen en aan de urgentie om ook niet strafwaardig grensoverschrijdend gedrag aan te pakken, omdat het de voedingsbodem vormt voor verdergaande grensoverschrijding.

1 UN handbook for legislation on violence against women www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf. Zie pagina 38: ‘Legislation should explicitly prohibit mediation in all cases of violence against women, both before and during legal proceedings.’

In de column confronteert ervaringsdeskundige Sonja Graansma ons van meet af aan met de enorme impact die zedenfeiten kunnen hebben: verlies van controle en veiligheid, maar ook verlies van verbinding met zichzelf en haar familie. Vanuit de eigen ervaring met wat er voor haar niet is geweest om met die impact om te gaan, deelt ze haar droom voor iedereen die te maken krijgt met dergelijke trauma's: een herstelplek. Dat is een plek met gecentraliseerde hulp en lotgenotengroepen; een plek om te werken aan herstel, maar ook aan verbinding, plezier en ontspanning. Herstelplekken zijn er voor slachtoffers, maar ook voor plegers en hun dierbaren. Herstelcirkels vormen voor haar dan weer de basis van het herstelrechtelijk steunsysteem. In de cirkel dragen getroffene, naasten, lotgenoten en professionals herstel samen.

In het eerste artikel kijkt Dieneke de Vos naar seksueel grensoverschrijdend gedrag op het werk. Wat kan herstelrecht in die specifieke context betekenen? Het stuk gaat over gedrag dat strafbaar is, maar ook over seksueel getinte gedragingen die over de grenzen van een ander gaan en als ongewenst worden ervaren, maar niet per se strafbaar zijn. Met betrekking tot de werkcontext richt zij zich op wat herstelrecht kan bieden bij rechtspositionele stappen die de werkgever zelf zet. Ze maakt onderscheid tussen de inzet van herstelrecht en mediation. Ze wijst erop dat bij mediation een expliciete normstelling door de werkgever over het gedrag doorgaans uitblijft en dat de mediation veelal de nadruk legt op een oplossing van het conflict in de zin van het via onderhandeling komen tot een 'oplossing' waar iedereen mee voort kan. De Vos legt bloot hoe die insteken problematisch kunnen zijn en zet er het alternatief van het herstelrecht naast. Wanneer aan een aantal inhoudelijke en procesmatige randvoorwaarden wordt voldaan, laat herstelrecht toe om traumasensitief te handelen en om indirecte schade die is veroorzaakt te (h)erkennen en te herstellen. Herstelrecht is zo een waardevolle aanvulling op een 'repressieve' aanpak van de werkgever.

De twee daaropvolgende artikelen bekijken de inzet van herstelrechtelijke dialoog bij strafrechtelijke zedenfeiten in Nederland en Vlaanderen.

Sanne Verijdt en Nathalie de la Cousine gaan in op de praktijk van Perspectief Herstelbemiddeling, die de laatste jaren een toename in het aantal aanmeldingen van zedenzaken kent. Ze benadrukken het belang van een zeer zorgvuldige voorbereidingsfase bij bemiddeling in zedenzaken en van specifieke opleiding en intervisie op dit terrein. Twee geïnterviewde bemiddelaars spreken over de complexiteit van zedenzaken, de grotere tijdsinvestering en inspanning die men levert in deze zaken en de impact op de bemiddelaars. Ten slotte maken we kennis met het verhaal van een slachtoffer en de betekenis die herstelbemiddeling voor haar heeft gehad.

Veel van wat Perspectief Herstelbemiddeling beschrijft, is herkenbaar voor de Vlaamse herstelorganisatie Moderator vzw. Katrien Lauwaert, Kristel Buntinx en Pieter Verbeeck beschrijven hoe zedenfeiten aanwezig zijn in elke deelwerking van Moderator vzw, gaande van klassieke slachtoffer-daderbemiddeling, niet-gerelateerde bemiddeling en buitengerechtelijke bemiddeling tot dialooggroepen en het herstellfonds. Het is een uitdagend domein om in te werken, waarin risico's die zich ook in andere bemiddelingscontexten voordoen scherper naar voor treden. Diverse

Katrien Lauwaert, Anneke van Hoek & Sanne Verijdt

strategieën worden gebruikt om toch op een veilige en kwaliteitsvolle manier in dialoog te kunnen gaan. Het stuk maakt de betekenis van herstelgerichte dialoog na zedenfeiten tastbaar via flarden van getuigenissen van deelnemers, verwijzing naar meer uitgebreide neergeschreven en gefilmde getuigenissen en via een casusbeschrijving van een bemiddelingsproces tussen een pleger van diverse verkrachtingen en zijn slachtoffers.

Het dubbelinterview met Liesbet Stevens en Zahra Boufadiss gaat in op één van de 'omgevingsfactoren' die in verandering zijn: het seksuele strafrecht. In België veranderde het seksuele strafrecht in 2022, in Nederland is een wijziging op komst. In beide landen staat in de nieuwe situatie de instemming centraal, wat een verruiming van de strafrechtelijke aansprakelijkheid meebrengt. De twee experts geven een inkijk in de (aanstaande) wijzigingen, schatten in wat de impact ervan zal zijn en delen hun visie op de inzet van herstelrecht.

De volgende bijdrage helpt ons om de Nederlandse en Vlaamse praktijken te plaatsen binnen de internationale context en het wetenschappelijk empirisch onderzoek. Janny Dierx bespreekt een aantal highlights uit het boek *Sexual violence and restorative justice. Addressing the justice gap*, dat Marie Keenan en Estelle Zinsstag publiceerden in 2022. Dat boek start met een analyse van het fenomeen seksueel geweld en een kritiek op het strafrechtssysteem dat tekortschiet als maatschappelijke reactie op seksueel geweld. Vervolgens gaat het uitgebreid in op de inzet van herstelrecht op dit terrein, met landenoverzichten, beschrijvingen van praktijken, resultaten van empirisch onderzoek, persoonlijke verhalen over herstelrecht na seksueel geweld en richtlijnen voor toepassing van herstelrecht op dit terrein. Een *must read*, concludeert Janny Dierx.

Dit themanummer begint en sluit af met een getuigenis van een slachtoffer van seksueel geweld dat de eigen ervaring deelt en ermee aan de slag gaat om bewustwording te creëren, te sensibiliseren en verandering te brengen in praktijk en beleid. Sanne Verijdt en Annemieke Wolthuis doen verslag van de inspiratiebijeenkomst met Claire McFarlane die te gast was bij Perspectief Herstelbemiddeling en Slachtofferhulp Nederland.